

Οι τουρκόφωνοι μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μόνο ως ξένη μπορούν να διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα, αφού ως μητρική διδάσκονται μια ξένη γλώσσα, δηλαδή τα ελληνικά.

Η ρητορική της «διαπολιτισμικής εκπαίδευσης»

Ή πώς βαπτίζεται σε μοντέρνους καιρούς η προσπάθεια εκπαιδευτικής αφομοίωσης των μεταναστών και των μειονοτήτων στην Ελλάδα

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Ακούμε συχνά από επίσημα χείλη ότι η πλειονοτική εκπαίδευση, η εκπαίδευση που παρέχεται στα δημόσια σχολεία της χώρας και απευθύνεται πρωτίστως σε ελληνόφωνους ορθόδοξους χριστιανούς, είναι η μόνη «διέξοδος» για κάθε είδους μειονότητες ή μεταναστευτικές ομάδες, στις οποίες χωρίς διάκριση συγκαταλέγονται πληθυσμοί αλλόγλωσσοι (τουρκόφωνοι, Αλβανοί, «γύφτοι», ποικίλης προέλευσης και λαλιάς σλαβόφωνοι – σλαβομακεδόνες, ρωσόφωνοι, πομακόφωνοι κ.λπ.) ή/και αλλόθρησκοι (μουσουλμάνοι κ.ά.). Αυτή την άποψη μεταφέρουν όσοι υλοποιούν προγράμματα για αλλόγλωσσους ή/και αλλόθρησκους πληθυσμούς. Αλλά και σε ημιεπιστημονικά συγγράμματα, με προτίμηση προς βαρύγδουπους τίτλους όπου απαρεγκλίτως εμφανίζεται ο δάνειος όρος «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση», διαβάζουμε καμιά φορά, πίσω ή ανάμεσα στις γραμμές και τις υποσημειώσεις, ή σε «επόμενα κεφάλαια», την ίδια άποψη: ότι δηλαδή η μόνη εκπαίδευση στην οποία έχουν συμφέρον οι πάσης φύσεως μειονοτικοί είναι η πλειονοτική.

Αν για τους πάσης προελεύσεως και εγκαταστάσεως μειονοτικούς η πλειονοτική εκπαίδευση χαρακτηρίζεται εκπαίδευση «ένταξης» ή «διεξόδου», προς τους ίδιους τους πλειονοτικούς παρουσιάζεται ως εκπαίδευση «προόδου» ή «ανόδου». Από ρητορική άποψη, πρόκειται για μεταφορά προς δύο διαφορετικές κατευθύνσεις, την κατεύθυνση «έξω από» και την κατεύθυνση «προς τα πάνω» ή απλώς «προς». Οι μειονοτικοί πρέπει να οδηγηθούν «έξω από» τον πολιτισμό, το θρήσκευμα και τη γλώσσα τους, αν θέλουν, όπως οι πλειονοτικοί, να «προ-οδεύσουν». Η καταρρακωμένη δημόσια ανά τη χώρα εκπαίδευση των πλειονοτικών εύκολα αναβαθμίζεται σε «ψηλή» εκπαίδευση, που φέρει «προς τα πάνω» τους μειονοτικούς, αφού πρώτα τους εξασφαλίσει την «έξοδο» από την προβληματική, όπως παρουσιάζεται, κατάσταση του «ξένου».

Η ίδια ρητορική βαπτίζει «διαπολιτισμική» την ακόλουθη εκπαιδευτική αντίληψη: μειονοτικοί και πλειονοτικοί μαθητές πρέπει να βρίσκονται απαραίτητως στην ίδια τάξη και να διδάσκονται από κοινού την πλειονοτική γλώσσα, το πλειονοτικό θρήσκευμα, την πλειονοτική ιστορία, τον πλειονοτικό πολιτισμό, σαν να ήσαν όλοι πλειονοτικοί. Πρόκειται για εκπαιδευτική αντίληψη που μπορούμε ακριβέστερα να τη χαρακτηρίσουμε αφομοιωτική - αλλά όχι «διαπολιτισμική».

Στη «διαπολιτισμική» εκδοχή της, η αφομοιωτική αυτή αντίληψη συνοδεύεται συνήθως από το δίλημμα: πλειονοτική εκπαίδευση ή γκετοποίηση; Τι είναι προτιμότερο, η απομόνωση των μειονοτήτων σε σχολεία-γκέτο ή η ένταξή τους στην πλειονοτική εκπαίδευση, όπου οι μειονοτικοί μπορούν να συναναστρέφονται τους πλειονοτικούς, όπως άλλωστε θα όφειλαν, αν βρίσκονταν ήδη έξω από το προστατευμένο περιβάλλον της εκπαίδευσης, στο πραγματικό περιβάλλον της αγοράς εργασίας; Η ίδια αυτή αντίληψη θεωρεί περίπου άχρηστη, αν όχι επιζήμια, τη μόνη στον τόπο μας περίπτωση επίσημα θεσπισμένης μειονοτικής εκπαίδευσης, δηλαδή την πρωτοβάθμια μειονοτική εκπαίδευση που παρέχεται στους μουσουλμάνους της Θράκης.

Από την άποψη της πλειονοτικής εκπαίδευσης λοιπόν, η πρόταση της υπουργού Εσωτερικών κ. Βάσως Παπανδρέου (ανακοινώθηκε πρόσφατα σε ομιλία της στο μειονοτικό χωριό της Ροδόπης Φιλύρα, στη διάρκεια περιοδείας της στη Θράκη), να διδάσκεται η τουρκική ως «δεύτερη ξένη γλώσσα» στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δεν θα έπρεπε κανονικά να εκπλήσσει κανένα. Αυτό που πολύ απλά λέει η κ. Παπανδρέου είναι ότι οι τουρκόφωνοι μαθητές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μόνο ως ξένη μπορούν να διδάσκονται τη μητρική τους γλώσσα, αφού ως μητρική διδάσκονται μια ξένη γλώσσα, δηλαδή τα ελληνικά. Βεβαίως, σε σχέση με το ισχύον καθεστώς, που αδιαφορεί παντελώς για τη μητρική γλώσσα των μειονοτικών μαθητών, η πρόταση αυτή συνιστά βήμα προόδου. Φαίνεται πως ξάφνιασε τον συντηρητικό Τύπο (βλ. λ.χ. «Τα τουρκικά στα Γυμνάσια και τα Λύκεια», «Απογευματινή» 7.5.2001· «Τουρκικά σε όλα τα σχολεία», «Αδέσμευτος» [Μήτση], 7.5.2001, και κύριο άρθρο 8.5.2001): τα υπερεθνικιστικά του αντανακλαστικά δεν του επέτρεψαν να κατανοήσει ότι στην πραγματικότητα η πρόταση της κ. Παπανδρέου δεν είναι αντίθετη προς τα «εθνικά ιδεώδη» και, πάντως, εντάσσεται απολύτως στην αφομοιωτική λογική του πλειονοτικού σχολείου. Αντιθέτως, οι «πολιτικώς ορθές» εφημερίδες που σέβονται τη «διαπολιτισμική» ρητορική παρουσίασαν την πρόταση ως μέτρο που παρέχει «Ισονομία και ισοπολιτεία στους μουσουλμάνους της Θράκης» («Αυγή», 7.5.2001).

Για την απρόσκοπτη ένταξη των μειονοτήτων στο πλειονοτικό εκπαιδευτικό σύστημα, αυτή η κατ' επίφαση «διαπολιτισμική» αντίληψη δεν έχει καταφέρει να επινοήσει και να εκπονήσει εκπαιδευτικά προγράμματα διαφορετικά από αυτά που ήδη παρέχει το πλειονοτικό σχολείο στους πλειονοτικούς μαθητές που για πολλούς και διάφορους λόγους «καθυστερούν» ή «μένουν πίσω». Πρόκειται για τα προγράμματα των «τάξεων υποδοχής» και της «ενισχυτικής διδασκαλίας». Ο μειονοτικός μαθητής που δεν αφομοιώνει την εκπαιδευτική ύλη, δηλαδή ο μειονοτικός μαθητής που δεν αφομοιώνεται ομαλά, κυρίως επειδή δυσκολεύεται να παρακολουθήσει μαθήματα σε μια γλώσσα που δεν είναι η μητρική του, έχει την ευκαιρία, εντός του δημόσιου σχολείου αλλά εκτός του κανονικού προγράμματος, να παρακολουθήσει «φροντιστηριακά μαθήματα» που θα τον βοηθήσουν, σύμφωνα και με τη ρητορική της «προόδου», να «φτάσει» τους πλειονοτικούς συμμαθητές του. Οι «τάξεις υποδοχής» και η «ενισχυτική διδασκαλία» – που συνηθίζεται να τα ζητούν από το Υπουργείο, μέσω των αρμόδιων Σχολικών Επιτροπών, οι διάφοροι Σύλλογοι Γονέων και Κηδεμόνων, όπου βεβαίως οι πλειονοτικοί γονείς έχουν την πλειοψηφία – καθησυχάζουν κάπως τους γονείς που φοβούνται ότι επηρεάζεται αρνητικά το «συνολικό επίπεδο» της τάξης, δηλαδή το επίπεδο των πλειονοτικών μαθητών, από τη συχνά ανεπιθύμητη παρουσία μειονοτικών. Οι ρήτορες της «διαπολιτισμικής» εκπαίδευσης διαβεβαιώνουν, αντίθετα, ότι το «συνολικό επίπεδο της τάξης»

επηρεάζεται θετικά από την παρουσία μειονοτικών μαθητών. Η «κοινή λογική» δεν είναι, φαίνεται, διαπολιτισμική.

Η εκπαιδευτική πολιτική της «αφομοίωσης με φινέτσα» ενδέχεται να είναι η μόνη ρεαλιστική πολιτική για την ελληνική εκπαίδευση. Το ζήτημα αυτό πρέπει κάποτε να συζητηθεί. Ευθέως, χωρίς ρητορείες και λεκτικούς καλλωπισμούς, με ωμότητα, αν χρειαστεί. Μέχρι όμως να γίνει αυτή η δύσκολη συζήτηση, δεν είναι ούτε επιστημονικά ορθό ούτε ηθικά επιτρεπτό να βαπτίζεται «διαπολιτισμική» η ακολουθούμενη πολιτική αφομοίωσης των μεταναστών και των μειονοτήτων.

Προς το παρόν, το πλειονοτικό σχολείο και οι επίσημες προτάσεις για τη «βελτίωσή» του, ώστε να μπορεί «ομαλά» να υποδέχεται και να αφομοιώνει τον μειονοτικό πληθυσμό, φαίνεται να έχουν ανάγκη τη «διαπολιτισμική» ρητορεία, που επιτρέπει ακριβώς να ξεχαστούν οι πραγματικές προϋποθέσεις της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Διότι αυτό που μονίμως «ξεχνά» το ελληνικό πλειονοτικό σχολείο είναι ότι μειονοτικοί και πλειονοτικοί μαθητές πρέπει να έχουν αμοιβαίο ενδιαφέρον και συμφέρον να γνωρίσουν ο ένας τη γλώσσα και τον πολιτισμό του άλλου. Ότι, συνεπώς, ο πολιτισμός, οι θρησκείες και οι γλώσσες των μειονοτικών ομάδων δεν μπορούν να μένουν κλειδωμένες έξω από τον σχολικό περίβολο. Ότι, στον τόπο μας και στην εποχή μας, αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα και όχι συγκριτικό μειονέκτημα η γνώση γλωσσών όπως της τουρκικής ή της ρωσικής. Ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση, επιδιώκοντας την αλληλεπίδραση διαφορετικών πολιτισμών και γλωσσών, απευθύνεται εξίσου σε μειονοτικούς και πλειονοτικούς μαθητές. Ότι, εν τέλει, το ισχυρότερο κίνητρο για να γνωρίσουν οι μειονοτικοί μαθητές τη γλώσσα και τον πολιτισμό των πλειονοτικών συμμαθητών τους είναι να αντιμετωπίζεται φιλικά, με ενδιαφέρον, περιέργεια και σεβασμό, από γονείς, μαθητές και δασκάλους, η δική τους ξένη γλώσσα και ο δικός τους διαφορετικός πολιτισμός.

* Ο Σπ. Μοσχονάς είναι λέκτορας γλωσσολογίας στο Τμήμα Ε.Μ.Μ.Ε. του Πανεπιστημίου Αθηνών.